

ՇՏԵՄԵՐԸ

ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԸ

ՄԵՅԻՍ . 1 :

1839.

ԹԻԻ . 5 :

Գալթիս Լորիշ Լույ :

ԼՐԿԻՐՍ բոլոր ուրիշ մոլորակներուն պէս արեգակին իբրեւ իր կենդրոնին բոլորովին դառնալը մէկ ճշմարտութիւն մըն է՝ որոնք մեր զգայութիւնները կը վը կայեն : Ինչպէս նաեւ փիլիսոփայութեան ստոյգ ապացուցութիւնները : Եւ դարձեալ՝ մոլորակներուն պէս իր առանցքին վրայ ալ դառնալը մէկ ճշմարտութիւն մըն է՝ որ ամէն օր արեգակին ծագումը ու մտնալը յայտնի կը ցուցնէ ան . և խիստ շատ նշաններ աղէկ կը հաստատեն անիկա : Հիմայ՝ կամ Լորիշի ամէն օր իր առանցքին վրայ կը դառնայ , և կամ բոլոր տիեզերքը իրեն բոլորովին կը պըտտուի մէկ օրվան մէջ : Եւ երկու կարծիքէն ուրիշ մէկ երրորդ կարծիք մը չի կրնար ըլլալ երկրիս դառնալուն ու չի դառնալուն վրայ : Կամ երկրիս իւրաքանչիւր 24 ժամին մէջ իր առանցքին վրայ պիտի դառնայ՝ փոփոխակի ցորեկ ու գիշեր պատճառելու համար , կամ արեգակը՝ լուսինը՝ մոլորակները՝ հաստատուն աստղերը և բոլոր տիեզերքը մէկ տեղ նոյնչափ ատենին մէջը երկրիս բոլոր տիքը պարտին դառնալ : Թէ որ աս վերջինս ճշմարիտ ըլլալ կարծելի , Գերազոյն ճարտարապետին իմաստութիւնը մեղադրանքի տակ ձգել է : Ինչպէս որ մեղադրելու արժանաւոր պիտի ըլլար ան խոհարարը , որ շամփուրի վրայ հաւմը խորովելու ատենը՝ շամփուրը դիւրութեամբ մը դարձունելուն տեղը , կրակը անոր բոլորովին դարձունելը :

Յայտնի է որ՝ երկնային մարմիններուն երկրէս ունեցած հեռաւորութեանը համեմատութիւնովը պարտի ըլլալ իրենց շարժմանը արագութիւնն ալ , Թէ որ եր-

կիրս անշարժ կարծելի : Արեմն արեգակը մէկ րոպէին մէջը 400,000 մղնի չափ ճամբայ պիտի ընէ . ամէնէն մօտ աստղերը մեկ վայրկեանին մէջ 1,400,000,000 մղնի ճամբայ պիտի ընեն . և ամէնէն հեռուն եղող լուսաւորները ան աստիճանը արագութեամբ պիտի շարժին՝ որ Թըւով բացատրել անհնար է : Այնչափ շարժում մը՝ որ բոլոր տիեզերքը ջախջախելով շամանդաղի պիտի դարձունէ անիկա . և աս ամէնը ուրիշ բանի համար չէ , հապա միայն մեր ոտքին տակի փոքրիկ գունտը 24 ժամը անգամ մը ապահով իր առանցքին վրայ դառնալէն ազատելու համար : Աւրիշ անհամար դժուարութիւններով լեցուն է ան կարծիքը Թէ՝ Լորիշիքը երկրիս բոլորովին կը դառնայ : Եւ անոնցմէ միայն մէկն ալ հոս դընենք : Եւ տեղաբաշխներուն աղէկ գննութիւններովը հաշիւ եղած է որ՝ հարիւր միլիոնի չափ աստղ կարելի է տեսնալ զի տակներով , որոնք երկնից ամէն կողմը ցրված են մեր գլխուն վրայ , մեր տակը և բոլորովին : Հիմայ ասկէց աս խնդիրը կը լայ Թէ , այսչափ անհամար մեքենաները ինչպէս պիտի լարվին , որ 24 ժամին մէջը ճիշտ միօրինակ վազելով՝ բոլորը իրենց շրջանները միեւնոյն վայրկեանի մէջ կատարեն :

Երկրի հոլովումը կորոշէ օրվան երկայնութիւնը , և աստեղաբաշխական գիտութեան խիստ հարկաւոր սկզբունքներուն մէկը համարել արժան է անիկա : Լորիշի հոլովումը իբրեւ ընդհանուր չափ ժամանակի կը ծառայէ : Քննութիւնը և գննութիւնը փորձով կը հաստատեն որ արարածոց մէջը եղած անհամար փոփոխութիւններուն մէջ՝ երկրի օրական շարժման ժամանակը անփոփոխ է :

Երկերը իր առանցքին վրան լման մէկ շրջան մը կընէ 23 ժամին 56 րոպէին և 4 վայրկեանին մէջ, որ է Երեզականային ժամանակ: Եսիկա Եսողային օր կըսվի. ինչու որ այսչափ ատենին մէջը կերեայ թէ աստղերը մէկ կատարեալ շրջան մը կընեն երկրիս բոլորով: Բայց որովհետեւ երկիրը իր առանցքին վրայ դէպ 'ի Երեւելք մէկ անգամ մը դարձած ատենը իր շրջանին վրայ գրեթէ աստիճան մը յառաջ կերթայ, ասկէց կըհետեւի որ՝ ճիշտ մէկ հոլմ վումը միւսնոյն միջօրեական դիմը արեւին դէմ չի բերեր. ուստի իր առանցքին վրայ անգամ մը դառնալուն որչափ յառաջ կերթայ նէ, այնչափ էվելի ժամանակի կարօտ է որ Երեզականային օր մը կատարէ: Աւրեմն մէկ բնական կամ Երեզականային աւուր մէջ երկիրը իր առանցքին վրայ մէկ անգամ մը դառնալէն ետեւ՝ նորէն կըսկսի դառնալ, և ան հոլովմանը 365 մասին մէկ մասը կըկատարէ: Եսկէց կըհետեւի որ 365 օրը երկիրս իր առանցքին վրայ 366 անգամ կըդառնայ: Եւ որովհետեւ երկիրը անգամ մը իր առանցքին վրայ դառնալուն մէկ Եսողային օր մը կըկատարէ, անանկ է նէ 366 Եսողային օր պիտի ըլլայ մէկ տարվան մէջ: Եւ ընդհանրապէս որ և իցէ մոլորակ 'որ իր առանցքին վրայ անգամ մը դառնալուն մէկ Եսողային օր մը կըկատարէ, ան մոլորակին Եսողային օրերը Երեզականային օրերէն մէկ օր մը էվել կըլլայ, մէկ տարվան շրջանին մէջէ միշտ մէկ օր վան շրջան մը կ'որսովելով: Ես տարբերութիւնը՝ որ Եսողային ու Երեզականային օրերուն մէջ կըլլայ, ժամացոյցի մը օրինակովը կարելի է բացատրել: Երբոր սրբաներուն կամ ձեռքերուն երկուքը մէկ տեղէ մը յառաջ երթալ կըսկսին, օրինակի համար՝ 12ին վրայէն, րոպէները ցուցնող ձեռքը մէկ լման շրջանէն էվել պիտի դառնայ մինչև որ ժամերը ցուցնող ձեռքին վրայ գայ հասնի. և անանկ երկու ժամին մէջ տասներկու անգամ դառնալուն՝ միայն

տասներմէկ անգամ ժամերը ցուցնող ձեռքին դէմը կամ վրան կուգայ:

Եսոր պէս թէ որ մէկը երկրիս բոլորով երբոր նորէն իր ելած տեղը հասնի նէ՝ մէկ օր մը էվել պիտի թըւէ, քան թէ անտեղի բնակիչները՝ որոնք տեղ մը չի գացին: Եւ թէ որ մարդ մը դէպ 'ի Երեւելք երթալով երկրիս բոլորովը պըտրտի, մէկ օր մը պակաս պիտի թըւէ: Եսկէց յայտնի է որ՝ եթէ երկու հոգի մի և նոյն ատեն մէկ տեղէ մը ճամբայ ելան մէկը դէպ 'ի Երեւելք՝ և միւսը դէպ 'ի Երեւելք երթալով, և երկուքն ալ բոլոր երկրի բոլորովը պըտրտին, թէպէտ և երկուքն ալ նոյն ժամին իրենց ձգած նոյն տեղը դան հասնին, իրենց համարներին մէջը լման երկու օրվան տարբերութիւն պիտի ըլլայ: Իրենց եկած հասած օրը թէ որ դէպ 'ի Երեւելք ճանապարհորդողին Երկուշաբթի ըլլայ, դէպ 'ի Երեւելք ճանապարհորդողին Չորեքշաբթի պիտի ըլլայ, երբոր նոյն տեղը մնացողներուն Իրեքշաբթի է ան օրը:

Մէկ ընդհանուր բան մըն է որ՝ ինչպէս մոլորակներուն մէկը կատարեալ գնումն է, անանկ ալ իրենց շրջաններուն մէկը կատարեալ բոլորակ է: Մոլորակներուն ամէնն ալ արեգակին բոլորովը կըդառնան արտակենդրոն կամ ձուածն շրջաններով, արեգակը ոչ իրենց շրջանին մէջ տեղը հապա դէպ 'ի մէկ ծայրը ունենալով: Երկրի շրջանին ան մասը՝ որ Երեզական վերկամ չաարակածին չիւսիսային կողմէն կ'իյնայ, 181 աստիճան ունի. և անոր միւս մասը՝ որ արեգակին փարի կողմը կամ չաարակածին չարաւային կողմը կ'իյնայ, միայն 176 աստիճան կըպարունակէ: Եսիկա է պատճառը՝ որ արեգակը ամառը չաարակածին չիւսիսային կողմը 8 օրի չափ էվել կըմնայ, քան թէ ձմեռը չաարակածին չարաւային կողմը:

1830 ինչ նոյն տարվան ստոյգ հաշիւը աս հետեւեալ կըլալովն է:

Գարնանային գիշերահաւասարէն մինչև Բնականային արեւադարձը
Բնականային արեւադարձէն մինչև Երեւելքի գիշերահաւասարը
Երեւելքի գիշերահաւասարէն մինչև Չմեռնային արեւադարձը
Չմեռնային արեւադարձէն մինչև Գարնանային գիշերահաւասարը
Չիւսիսային կողմի արեւելութեան տարբերութիւնը է

օր . Ժ . ր :	օր . Ժ . ր :
92 . 21 . 19	} 186, 11, 20
93 . 14 . 01	
89 . 17 . 17	} 178, 18, 30
89 . 01 . 13	
7, 16, 50	

Արեգակը Յունկարի սկիզբին երկրին մերձակետ ըլլալով՝ և Յունկարի սկիզբին հեռակետ, ձմեռը 3,000,000 մղոն մօտ ենք արեգակին, քան թէ ամառվան մէջը: Բայց երկիրս արեւին խիստ մօտ եղած ատենը ինչո՞ւ ամէնէն տաք եղանակ չունի՝ ինչպէս որ կըլուսացվի. ասոր պատճառը ան է որ, արեգակը ձմեռը Հարաւային արեւադարձին վրայ ըլլալով, իր շառաւիղները անանկ ծուռ կէջնան մեր Հիւսիսային Վիսագուն տին վրայ՝ որ հազիւ թէ ամառվան արեգակին կէս դօրութիւնը ունին անոնք. և արեգակը քիչ ատեն մնալով հորիզոնէն վեր՝ զիշերվան հաւքոված ցուրտը ցորեկը չի կրնար փարատել:

Երկիրս երբոր Արեգակին բոլորովէր իր տաքեկան շրջանը կըկատարէ, իրեն առանցքին դիւրքը անփոփոխ նոյն կըմնայ՝ միշտ երկինքին Հիւսիսային բևեռը ցուցնելով, և միշտ նոյն հակումը ունենալով իր առանցքին վրայ: Այս բանս կերևայ թէ Վստոռածային նոխատեսութեամբը եղած է մարդուս օգուտին համար: Թէ որ երկրիս առանցքը միշտ դէպ 'ի իր շրջանին կենդրոնը ցուցնէր, երկինքին տակի բոլոր բաները պիտի երևային թէ՛ միշտ մեր գլխուն վրայ կըդառնանկոր խեղճ չի հասնելու կերպով մը: Բայց բան անատենը անհաստատ պիտի երևար մեզի: Վառուղի զը ալ չի պիտի կրնար իր ճամբան աստղերուն օգնութիւնովը շփակել, և բնութեան մէջը գտնուված բոլոր նշանները ծուռ ու սխալ պիտի առաջնորդէին մեզի:

Ս'եր շնչառութիւնը ըրած օգին լցայ:

ԵՍ զարմանալի են բնութեան մէջի ընդհանուր օրէնքները՝ որոնցմով Աստուած աշխարհի կարգը կըստահէ: Թէ որ չորս կողմերնիս պատած բնութեան զարմանալի հնարքներուն վրայով կատարեալ տեղեկութիւն մը աւանդայինք, զարմանքով ու վախով պիտի լինայինք: Անոնք որ մեզի ծանօթ են, խիստ բարձրագոյն և մտաւոր բերկրութիւններ կուտան մեզի՝ թէ որ քննելու ըլլանք

Աս հնարքներուն մէկը կարելի է դիւրիմաց ընել մինչև անգամ անոնց՝ որոնք

5 * ան

որ խնական փիլիսոփայութեան տեղեկութիւն չունին:

Օգը կըբաղկանայ երկու տեսակ կազերէ կամ օդերէ, որոնք մասնաւոր համեմատութիւնով մը իրարու խառնած են: Աս երկու տեսակ կազերուն մէկն է (Սթրատոսֆերա) որ մենք կենդանական (Օդ պիտի կոչենք. ասիկա խիստ հարկաւոր է մարդոց ու բոլոր կենդանեաց պահպանութեանը համար, որոնք առանց անոր պիտի մեռնէին: Վառ մէկ բան մը հնար չէ վառել կամ էրել առանց աս կենդանական օդոյն օգնութեանը: Այդ՝ որովհետև աս օդին շատը ամէն ժամ հասնելու վրայ է, ինչոր աս պակասութեանը տեղը կըլցնի. ինտո՞ւր է որ աս կենդանական օդը կընորոգվի, զիշեր ցորեկ հասնելու վրայ ըլլալով ան՝ մեր շնչառութիւնը ըրած ժամանակը, և բոլոր աշխարհի մէջ եղած կրակին և կանթեղներուն վառած ատենը:

Գանք որ աս երկու կազերէն 'ի զատ, օդին մէջը միշտ մէկ ուրիշ կազ մըն ալ կը գտնուի, որ կըսվի Վոլտային (Վոլտ) և կը բաղկանայ ածուխէն ու կենդանական օդէն: Աս ածխային թթուն է զարեջուրին գինիին և ուրիշներուն զօրութիւն տրուողը. և մինչև անգամ ջուրին, որ եփելէն ետքը անհամ կըլլայ, իր մէջը գտնուված ածխային թթուն կորսնցունելուն համար:

Աս ածխային թթուն կենդանիներուն շնչառութենէն ու կենդանեաց և բանջարեղէն բաներուն փտութենէն կըգոյանայ: Հիմայ ասիկա որ միշտ գոյանալու վրայ է՝ մէկ կերպով մը օդին մէջէն մաքրելու հասնելու է, չէնէ կըմեռցունէ մեզ: Աս աս կերպովս կըմաքրվի ան: Բոլոր բուսականները, այսինքն խոտ, թուփ, ծառ, և այլն. ցորեկը աս ածխային թթուն կըծըծեն, ինքըղինքնին ան կազովը սնուցանելով, ու կենդանական օդը՝ որ անոր հետը մէկ եղած է, ետ տալով: Գիշերը ասոր հակառակը կընեն. բայց բոլոր օրը մէկէն առնելով իւրաքանչիւր թուփ և ծառ, և այլն, էվէթք կըկորսնցունէ ածխային թթուն բանակութիւնը՝ քան թէ կենդա-

Վոլտային թթու. Բեօթ-Բեզոլ:

նական օղը . և այնպես կենդանական օղը՝ որ կենդանի էակներուն հարկաւոր է, մըթնոլորտին մէջը մեշտ շատնալու վրայ է :

Թուղթն նորալոյ :

ԼՈՐԱՆՐՈՅ Թուղթը կըսվի Թէ առաջ փարէզի մէջ տպագրութեցաւ 1631 ին : Բնագիտի մէջ նորալոյ առաջին Թուղթը () քսֆորտի մէջ տպագրութեցաւ 1666 ին : Երկրագիտի ին :

1720 ին կամ 1721 ին Գրանքին փիլիսոփային եղբայրը նորալոյ Թուղթ մը սկըսեց տպագրել Պօսթըն քաղաքին մէջ . առ Թուղթէն առաջ բոլոր Լմերիգայի մէջ միայն մէկ Թուղթ մը կար . և Գրանքինին եղբորը բարեկամները կողմէն որ իր միտքը դարձունեն , լսելով Թէ՛ միայն մէկ Թուղթը բաւական է բոլոր երկրին :

1771 ին ինչպէս որ Գրանքին կըզուցէ , Լմերիգայի զանազան գաւառներուն մէջը 25 կերպ նորալոյ Թուղթ կըտպագրուէր : 1828 ին 35 հատ առ տեսակը տարբեր Թուղթեր հաստատուած էր՝ միայն Պօսթընի մէջ . 36 հատ Լոր Լօրքի քաղաքին մէջը , և 47 հատ Ֆիլադելֆիայի մէջ : Մասաչուզէթ , Լոր Լօրք , և Բէնսիլվանիա իրեք նա հանգներուն մէջը՝ 400 հատ :

Նորալոյ Թուղթերը ընդհանրապէս հասարակութեան օգուտին կըծառայեն , և բոլոր մարդկային ընկերութեան մէջ տեղեկութեան արժանի բաները տարածելու համար մեծ դիւրութիւն են :

Գէրմաշի :

ԳԵՐՄԱՇԻ մէկ գործիք մըն է որ մասնաւոր ատենի մը ու տեղի մը օղին ջերմութեան և ցրտութեան աստիճանը կըցուցնէ : Եւ գործիքը 1610 ին Գրեբէլ առնուն Հոլանտայի մը հնարեց . բայց անկէ ետեւ զանազան մարդիկ կատարելագործեցին անիկա :

Հիմնական հասարակաբար գործածված Գերմաշիքը Գարէնհիթին Գերմաշիքին է . ասիկա շինված է պղտի ազակի խողովակէ մը՝ որուն վարի ծայրին մէջը դատարկ գունդ մը ունի , և անիկա անդիկով կամ ողիով լեցուցած է : Եւ նիւթերուն ընտելութիւնը է տաքէն տաքածիլ խողովա-

կին մէջէն վեր ելլալ , և ընդհակառակը ցուրտէն քաշվիլ ու վար իջնալ :

Լպակի խողովակը պղինձէ կամ ոսկորէ տախտակի մը վրայ յարմարված է , և տախտակը հաւասար մասներու բաժնրված է՝ որ կըսվին Կստիճան : Տախտակին վարի կողմը մէկ տեղ մը 0 (զրօ) մը դրված է . զրօն վեր մինչև 212 աստիճան կըհամընդի , որ ջուրը եռացունելու ջերմութեան աստիճանն է : Զրօն վար ալ մինչև քառսունը կըհամընդի , և ասիկա ան աստիճան ցրտութիւնն է՝ որ անդիկը կըսառեցունէ : Զրօն վեր 55 աստիճանին վրայ Բարեխառն կըզրվի . 76 աստիճանը Լմանային ջերմութիւն կոկոչվի . 98ը աստիճանը Լրինային ջերմութիւն կըսվի : Լրբոր սրնդիկը 32 աստիճանը իջնայ , զեռերները ջուրերը կըսառնին : Լրբոր մինչև զրօն իջնայ՝ ալ էվելի սաստիկ է ցուրտը :

Ենցած ձմեռ Մարտիկայի մէջ առջի ինկած ձունը Յունվարի 23ին էր , որ շուտ մը հալեցաւ : Բայց սակայն Թունյուզ ըսված տեղը որ Մարտիկայի Երեման կողմը կիցնայ ու շատ հեռու է անկէ , Յունվարի 23ին Գերմաշի գործիքին անդիկը սառնամանիքի աստիճանէն 9 աստիճան ալ վար էր :

Բաշխի յոյ :

Կրկարդանք Թէ , աշխարհի քանի մը կլիմաներուն տակը ցամաքէն վաճաճ հովք զովարար հոտ մը կըտանի դէպ ի ծովը , ու արթնուն նաւապետին կիմացունէ Թէ՛ մէկ բաղձարի ու բարեբեր ծովեղերքի մը կըմօտենակոր , որնոր դեռ չի կրնար իր աչքովը որոշել :

Լսոր պէս կըլլայ անոնց ալ՝ որոնք ջանքով ու բարեպաշտութեամբ ան ճամբան բռնեցին , որնոր Լրկինք իրենց ցուցուց : Լրբեմն իրենց օրերուն վախճանին մօտ իրենց խօսքերէն կըզանանք անոնք՝ որ յուսով , խաղաղութեամբ , և ուրախութեամբ լեցուն են . որոնք ան զովարար դէփուներուն ու կենդանացուցիչ անուշահոտութիւններուն պէս՝ որ ծովային ճանապարհորդին կուգան , Գրախտէն կըփրէն իրենց հողներուն վրայ , և անոնց ստուգապէս կլմացունեն Թէ՛ Կստուած անոնք իրենց բաղձացած նաւահանգիստը կըբերէկոր :

ԲՈՒՌՈՒՆ ՀԻՄՆՈՒՆԵՐ ԵՄԵՐԻՆԵՐ:

Երբոր Եւրոպացիք սկսեցին Հիւսիսային Մերիկայի մէջ բնակութիւն հաստատել, ապա կենդանին երբեմն կը տեսնէր վեր հոն Միւսկուտան ծովին եղերքները. բայց հետզհետէ քաշվեցան և հիմայ հաղիւ կը լայ որ տեսնուէին (հիւսիսային հարաւային կողմը կամ Միսսիսիբիի արեւելեան կողմը, սակայն տակաւին շատերը կան և անհամար բազմութեամբ կը պլուտուէին Եւրասիական լա փլատ և Միսսուրի գետերէն ջրված դաշտերուն վրայ: Եւ տեղւոյնքը շատ լեռներ և բլուրներ չի կայ, հապա շատ դուր դաշտեր կը գտնուին, ուր բոբողոնները ամառը աղէկ խոտ կը գտնան. ու նաև շատ ճախնային տեղեր կան կնիւն բուսած, որ ձմեռվան կերակուր կը լայ իրենց: Եւ նոյն դաշտերուն մէջը շատ աղբուրներ և լիճեր ալ կան աղի, որ հոն բոբողոնները տարիին ամէն եղանակներուն մէջը կուգան աղի հողը լցելու համար:

Բոբողոնները միշտ աստանդական ժուռ կուգան մէկ տեղէն մէկալ տեղը, կամ որ սորոքներէն անհանգիստ ըլլալուն, և կամ

կերակուր փնտրելու համար: Կակուղ և մատղաշ խոտը շատ կը սիրեն, որ դաշտերուն երեսը կը ակուլ երեւէն ետև կը բուսնի: Զմեռը ոտքովն կը փորեն ձունը խոտին հասնելու համար: Երունները և եղերը տարիին մեծ մասին մէջ զատ զատ կը պլուտուին մէկ տեղ հաւքած. բայց ամէն եղանակներուն մէջը եղերուն հոտին մէջը մէկ կամ երկու արու կը գտնուին: Բոբողոնը բնութեամբ վախկոտ կենդանի մըն է, և թշնամի մը մօտենալը խնայածին պէս կը սկսի փախչել, որ իր սուր հոտաւութիւնովը շատ հեռուէն կիմանայ: Երբոր շատերը մէյտեղ ժողոված ըլլան՝ այնչափ զգուշութիւն չեն ընէր, և անատենը շատ անգամ կուրօրէն իրենց առջևէն դացողին ետևը կիյնան կերթան տուանց զգուշանալու, թէ և իրենց ճամբուն վրայ կայնած ըլլայ որսորդը: Այնպէս ալ թէ որ որսորդը մէկ հատ մը վերաւորէն ետև ինքը զինքը երեւան հանէ. ինչու որ ան զարնը վածը անոր ետևէն կիյնայ. և թէպէտ իր քալածքը ծանր է և անհեթեթ, բայց խիստ շուտով վազողին հասնելու զժուռութիւն մը չունի: Եւ ատ օրինակներ հնար

Քախնային, սուր: — Կնիւն, սուր:

է նշանակել չոս աս կենդանիին հաստա-
տուութեանը վրայ՝ որով սրտորդին ետեւէն
կէնայ իր վրէժը հանելու համար . և որսոր-
դին մէկին վրայով ինծի անտմեցին՝ կըսէ
ասիկա գրողը , որ քանի մը ժամ ծառի մը
վրայ կեցեր է մէկ արու բոբողունի մը երե-
սէն փախած , որ վարր կեցեր կըսպատէ
եղեր իրեն : Երբոր շունի մը հետ կալելու
ըլլայ , իր առջևի երկու ոտքերովը սա-
տիկ կըզարնէ , և աս կերպովը Մագդեացոյ
* ցուլ մեռցունող շուները անգամ կընայ
յաղթել :

Ամբիգայի վայրենի մարդոց բոբողն
մեռցունելու կերպը աս է . ձիերու վրայ
հեծած խիստ պարարտ հօտի մը վրայ կը
վազեն՝ ու կըսկըսեն նետով զարնել ա-
նոնք : Երբոր որսորդները շատովը մէյտեղ
աս կերպովս գործի կըսպարապին , շատ ե-
րեւել տեսարան մը կըլլայ , և երիտա-
սարդները իրենց ճարտարութիւնը և ա-
րագութիւնը ցուցնելու ալէկ պտտեհու-
թիւններ կունենան : Չիերն ալ կերևայ թէ
իրենց վրան հեծնողներուն չափ կըվայելեն
ան խաղը . և շատ արագաշարժ են բոբո-
ղնին զարնելը պարապը հանելու՝ թէ որ ի-
րեն որսորդին վրայ դառնալու ըլլայ ան :
Բայց բոբողն զարնելու ընդհանրապէս
գործածված կերպը է՝ հովին հակառակ
կողմէն երեսի վրայ կամաց կամաց դէպ 'ի
վրանին երթալը :

Բոբողնը վաղած ատենը առաջ աղէկ մը
մէկ կողմին վրայ կըծուի , ետքը մէկալ կող-
մին վրայ . և ասանկ մէյմը մէկ կողմին և
մէյմը մէկալ կողմին ծուելով կըվազէ :

Բոբողնին միտը՝ թէ որ կենդանին աղէկ
վիճակի մէջ գտնուի նէ շատ պարարտ ու
համով է , որ կընմանի աղէկ սնուցած կովի
մախ համին : Եղուն շատ յարգի է , և ա-
պխտածը՝ կովի ապխտած լեզուէն շատ հա-
մով է : Ուսերուն վրայի միտը նմանապէս
յարգի համարված է : Են բարակ բուրդը
որ բոբողնը կըհագնուցունէ , անոր մորթը
մէկ պատուական վերարկուի մը տեղ բըռ-

նել կուտայ , թէ որ աղէկ կերպով պատ-
րաստված ըլլայ : Եւ այնչափ յարգի կը
սեպվին ան մորթերը՝ որ աղէկ մորթ մը ի-
րեք կամ չորս հարիւր դահեկանի կըծախվի
Վանատայի մէջ՝ որ հոն ձուներու վրայ
ճամբորդութիւն ընողները վերարկուի տեղ
կըգործածեն : Բուրդէն շատ բարակ և դե-
ղեցիկ չուխայ շինվեցաւ Մագդեայի մէջ .
և կարմիր Վետին վրայ () սնապոյնայի գե-
ղին մէջ տաք պահող ու դիմացկուն հաստը
չուխայ մը կըշինեն անկէց :

Բոբողններուն հօտը թափառական կը
պտտուին կերակուր փնտրելու , ընդհան-
րապէս իրենց առջևէն ուժով և կատաղու-
թեամբ երեւել արու բոբողն մը ունենա-
լով իբրեւ առաջնորդ : Ճարակած ատեն
նին շատ անգամ երկրին երեսին վրայ շատ
տեղ կըտարածին , բայց երբոր տեղերնին
փոխելու ըլլան՝ ամէնը մէյտեղ կուգան
իբրեւ մէկ մարմին մը կըլլան , և մէյմը ա-
ռաջ երթալու սկստեն նէ , ալ հագնել թէ
հոս է արգիլել անոնք : Վրէթէ միշտ ու-
ղիլ գծիլ դէպ 'ի առաջ կերթան , և մինչև
անգամ մեծամեծ գետերը հագնել կըլլայ որ
իրենց ճամբուն արգելք ըլլան . ինչու որ
դաշտին վրայ ինչ կարգով առաջ կերթան
նէ՝ գրէթէ նոյն կարգովը լողալով գետին
մէկալ կողմը կանցնին առանց վախի ու
տարակուսելու : Երբոր իրենց ետեւէն հա-
լածողներուն առջևը կէնան կըփախնին ,
անօգուտ է առջևին կողալը կամ մէկալ
ներուն առաջ երթալուն արգելք ըլլալը .
ինչու որ ետեւինները ամէնը մէկէն առաջ
վազելով առջևինները կըսպարտաւորին
յառաջանալ , թէ և ճամբուն վրայ անանկ
վտանգաւոր տեղ պատահի՝ որ իրենց կոր-
ծանմանը պատճառ ըլլայ :

Ամբիգայի վայրենի մարդիկը աս պա-
տահութիւնը ձեռք առնելով շատերը կը

* Մագդեայի - Մերիգայի մը մի փոսի պղծի
շուն մը է , որ ցուլին բերանը խածնելով իր պար-
սանունը - ժաճը փոխելը իր պարնէն , և հարգիլ ցու-
լին վրայ կըլնան - իր հորթին տնկիւ : Եւ շունին ա-
նունը Յալշուն է :

կորսընցունեն աս կերպով, և արդարեւ ուրիշ եղանակ մը չի կրնար ըլլալ որ այն չափ անոնց կեանքը վտանգի մէջ դնէ: քան թէ աս մեծ կենդանիներուն մէկ բազմաթիւ հօտը յառաջ քշել, որ սոսկալի բարձրութենէ մը ինքքողինքնին վար նետեն հարուր ոտք վարը ապառաժոտ տեղի մը վրայ:

Ան վայրենի մարդիկը երբոր աս կերպովս կորսընցունեն կուգին բոբողնները, իրենց մէջէն շատ աղէկ վազող և արագաշարժ երիտասարդ մը կը գատեն, որ բոբողնին մօրթը վրան կը հագնի, և անոր գըլուխը հանդերձ ականջներովը ու եղջուրներովը իր գլխուն վրայ կը յարմարէ, և անակ որ կատարեալ նմանութիւն մը ունենայ կենդանիին. և ասանկ պատրաստուած կերթայ մէկ դահլիճ տեղ մը, և բոբողնին հօտին մէջ տեղը կը կայնի: Հիմայ որ սորդները բոլոր հօտը որ չափ մօտէն որ հընար է նէ գաղտուկ մը կը պատեն, և ետքը մէկ որոշեալ նշանով մը ամէնը մէկէն ելլեան կելան ու բարձրաձայն աղաղակով մը առաջ կը վազեն: Կենդանիները ահի ու դողի մէջ իյնալով և ուրիշ փախչելու բաց տեղ չի տեսնալով հապա միայն սուտ բոբողնին կայնած կողմը, դէպ'ի անոր կը սկըսին վազել. ան ալ առջեւին իյնալով դէպ'ի ան գահալիճ տեղը կը վազէ, և հոն իբրեւ թէ ինքքողինքը վար նետելով յանկարծակի առաջուց պատրաստուած ծակի մը մէջ ինքքողինքը կը պահէ: Հիմայ հօտին առջեւինը կուգայ նոյն տեղը, ու ոչ ետ դառնալու և ոչ փախչելու հնար գտնալով կարելի է թէ մէկ վայրկեան մը դողով ու սարսափով բռնուի. բայց ետեւի բազմութիւնը որ որսորդներուն մօտենալէն ահաբեկած են, էվելի զօրութեամբ առաջ կը վազեն, ու ամէնուն ուժը մէկ եղած առջեւ ինները իրարու ետեւէ խորխորատը կը ձգեն, որ հոն մահը կը սպասէ անոնց:

Աս կենդանիները իրեք՝ չորս՝ և հինգ հազարը մէկտեղ տեսնուած են երբեմն որ ընդարձակ դաշտը կը սեցունեն, որ չափ տեղ որ աչքը կրնայ տեսնալ: Գիշերը անհնար է որ մարդ անոնց մօտը քնանայ թէ որ սորված չըլլայ անոնց ձայնին, որ կըսվի թէ ցուկերուն կամ արուններուն անդադար աղաղակէն ու բառաչելէն, հեռու տեղմը որոտում ըլլալու ձայնին կը նմանի: Այլ թէ

պէտ շատ անգամ կը ըլլայ որ ցուկերը մէկ զմէկու հետ պատերազմին, ինչպէս որ ընտանի ցուկերն ալ կընեն. սակայն բոբողնին բնաւորութիւնը խաղաղ և անվնաս է. հազիւ կամ ոչ բնաւ ուղիւ մարդու կամ ուրիշ կենդանիներու վրայ յարձակել, բայց միայն երբոր առաջ վնաս մը ընդունի ու կատղի:

Նոյնի մը վրայ շինված գեղ մը:

ԵՐԱՎԱՅԻՆ ԲՓՐԻԿԷԻ մէջ մէկ լեռան մը ոտքին մօտ ծառ մը կայ՝ որուն վրայ 17 խրճիթ շինված է, ու անոնց մէջը կը բնակին ան տեղացիները իրենց կնիկներովը ու զաւկներովը:

Հետեւեալ պատմութիւնը որ աս սքանչելի գեղին վրայ պիտի ընենք, պարոն Աթիոման Բնգղիացի ճանապարհորդին գիրքէն կը հանենք, որ հարաւային Վրիկէի մէջ պըտտած ատենը գրեր է:

Աս խրճիթները էվելօք քնանալու սենեակներու տեղ կը դործածվին կրակ, քան թէ տան տեղ: Եւ իւժներուն վտանգէն ազատ մնալու համար շինված են անոնք, ինչու որ ան կողմերը աս վնասակար կենդանիներէն խիստ շատ կը գոնըվին:

Աս ծառին ոտները ամուր ցիցերու վրայ հաստատված են, ու ծառը իրեք կարգի կամ զատիկոնի բաժնրված է. պիտի վարին ինը ոտք բարձրութիւն ունի գետնէն, ու իր վրայ տասը խրճիթ կայ: Երկրորդը առջինէն ութը ոտք բարձր է ու իրեք խրճիթ ունի. վերի գատիկոնը ունի չորս խրճիթ:

Աս տունները ելլալու համար ծառին տակի ցիցերուն վրայ ոտքի տեղ փորված է, ու անանկ մարդիկը անոնց փաթթըվելով վեր կելան. տունները ճիւղերով հօսած ու վրան յարդով ծածկած են. մէկ խրճիթը երկու հոգի կառնէ իր մէջը:

Վրիկէի մէջ մէկ ուրիշ տեղմալ կայ, որուն բնակիչները իրենց խրճիթները ցիցերու վրայ կը շինեն: Առաջ ցիցերուն վրան կը ծածկեն քառսուն ոտքի չափ կամ երբեմն ալ աւելի երկան ու լան, և ութը ոտք գետնէն բարձր. ետքը հոն կը շինեն

Խրճիթ. գտնուել, օրայ: — Հարդ. ստան:

խրճիթները, որ վերը ըսված թըւոյն չափ տեղը 70 կամ 80. խրճիթ կը պարունակէ իր վրան:

Աս կողմերուն բնակիչները կըսին թէ երսուն տարի առաջ շատ թշուառական մարդիկ էին, բոլորովին մերկ մարմնով ա. նասունի պէս անդին ասդին մոլորած ժուռ հոգային ու միայն աւաղակութեամբ կապուէին: Մարմիննին կարմիր կը ներկէին, ու գլուխնին եղով ու փայլեցունելու փոշիով կը լեցունէին: Այլ բարոյական ունեւին և ոչ գիտութիւն. կախարդութեան կը հաւատային, ու զինեմոյութեան և ուրիշ բնութեան դէմ մոլութիւններու մէջ երեւել էին: Բայց մէկ քարոզիչ մը որ շատ տաքիներ իրենց մէջը մնաց, ետեւնին ինչպիսի համոզեց որ գեղի մը մէջ նստին, տուներ շինեն, ու զաւկընդներն զպրատուն խրկեն: Եւ հիմայ եղած գեղերնուն մէջը դպրատուն մը կայ, որուն մէջը 200 տղայ կարգով ու գրել և ուրիշ հարկաւոր բաներ կը սորվին:

Երրորդ:

ՊԵՐՍԻՆ, գտնուելը կամ հնարվելը կըսին թէ զիպուածով մը եղած է: Պը լինիս շուովմայեցի բնաղնինը աս զիպուածին վրայով կը պատմէ թէ, վաճառականի նաւ մը որուն բեռը աղբորակ էր, Պաղեստինու ծովեզերքները ինչպիսի խառնուրդով գտնուեցաւ, նաւին մէջիները իրենց ամանները՝ որոնց մէջը կերակուրնին եփեր էին, աղբորակին կտորներուն վրայ դրին. որոնք տաքութեան հալելով ծովեզերքին աւազին հետը խառնուեցան, ու մէկ տեսակ մը ապակի եղաւ անկէ:

Աս պատմութիւնը թէ՛ ճշմարիտ ըլլայ և թէ սուտ, Լազիպոսացոյ գերեզմաններուն և ուրիշ հին շինուածքներուն մէջը գտնուած օրինակներէն ստոյգ կիմացվի թէ աս պիտանի նիւթը հին ժամանակները կար ու կը գործածվէր: Բայց ան ատենները բոլորովին խառնած ըլլալով ան լոյսը մէկաւ կողմը չէր անցնէր:

Ապակին թափանցիկ ընելու վարպետութիւնը շատ դարերէն ետքը գտնուեցաւ. աս երեւելի գիտին համար յայտնի

չէ թէ որուն շնորհակալ ըլլալու ենք. բայց պատմութեանց մէջ կը գտնանք թէ, Ներոն շուովմայեցոյ ինքնիշխան ինքնակալը երկու հատ պղտիկ ապակեղէն թափանցիկ գաւաթներու համար 50,000 լիբէի մօտ ստակ տըլաւ:

Բրիտանիոյ թըւոյն սկսած ատենը ապակի շինելուն վարպետութիւնը կերեայ թէ աղէկ յառաջացաւ. ու երրորդ դարին վերջը կը գտնանք յիշված թէ երբեմն պատուհաններուն դնելու համար կը գործածվէր ապակին: Աս գործածութիւնը շուտ մը յառաջացաւ Խալիպի մէջ, ու անկէց Վաղղիա անցաւ. ետքը յամի Տեառն 674 Նիզդիայի մէջ սկսեցին պատուհանները ապակիով զարդարել. և թէպէտ այսչափ կանուխ ապակիին պիտանաւորութիւնը ճանչցուեցաւ, բայց մինչև տասներորդ դարին վերջը ան երկիրը հասարակ տուներուն, ու մինչև անգամ եկեղեցիներուն մէջ չէին գործածէր անիկա:

Տասներորդերորդ դարին սկիզբը ապակեգործութեան արհեստը Վաղղիայի մէջ շատ մեծցաւ. ու ապակիի գործարանը անակ մեծ բան կըսեպ վեր տերութեանէն՝ որ միայն ազնուականները ու ազնուականաց զաւկները հրաման ունէին մէկ գործարան մը բանալու, կամ նաև գործարանին մէջը բանելու:

Երբեմնային:

ԵԱՐԵՄԻՅՈՐԷՆ, կըսին թէ, «Այլ ինչ խնդրութիւնը անուշ բան է». բայց անիկա անուշ կընայ ըլլալ միայն ան տեղաւորմիտ մարդոյը՝ որոնք պղտիկ վնաս մը քաշելու չեն կընար դիմանալ. վսեմ միտքի տէր մարդը ուրիշին ըրած զրկանքը բանի տեղ չի սեպեր, ու կը ներէ անոնք: Երբեմն աս կայսրը մէկ մարդու մը պատահելով՝ որ թագաւորութեան ամուր հասնելէն առաջ ինքը նախատէր էր, ըսաւ անոր. «Վոտ եկոր ի՞նչ ունիս վախնալու. ես մէկ ինքնակալ մըն եմ»: Երբեմն մէկ աղէկ օրինակ մըն է, և ո՛վ որ չարին դէմ բարի ընել կուզէ նէ, պէտք է ասոր հետեւիլ:

Սահին դուռները բաց կը կենան չէ թէ միայն ցորեկը, հապա գիշերն ալ:

Ապակի. ճամ: — Աղբորակ. Կիւրիլ:

Ա ի լ ի չ ա յ ի մ ժ աղ ա ն հ ա ն ք ր :

ԵՏԵԼԵՆ՝ պատմութիւնը Ա ի լ ի չ ա յ ի մ ժ աղ ա ն հ ա ն ք ի ն որ ա շ խ ա ր Տ ի Տ Լ ր ա շ ա լ ի ճ ն եր ու ը մ է կ ը հ ա մ ար ե լ ա ր ժ ա ն է , մ է կ եր եւ ի լ ի չ հ ա յ ի մ ը կ ը գ ը է , որ ի ն ք ը հ ի մ ա յ Պ ա ղ ու ն ի կ ոյր եր ու ը ղ պր ա տ ա ն ը մ է ջ վ ա ր ժ ա պ ե տ է :

« Ա ի չ եր ու ը մ է ջ ը ղ ա ն ա ղ ա ն պ ա տ մ ու թ ի լ ը ն ն եր կ ա յ կ ը ս է՝ ա ս ա ն հ ա տ ա ն ե լ ի ղ ա ն ձ եր ու ը ղ ա ն ը վ եր ու ը վ ը ա յ օ ջ , որ ո ն յ մ է մ է կ ը կ ը կ ա մ ի մ պ ա տ մ ը ձ ե գ ի՝ որ ու ը վ ը ա յ շ ա տ ի չ պ ա տ մ ա ղ ի ը ն եր կ ը հ ա մ ա ձ ա յ ն ի ն :

Կ ը ս վ ի թ է Կ ու ը ն է ղ ու ը ն տ ա ի չ հ ա յ ի թ ա ղ ու չ ի ն որ եր կ ո տ ա ս ա ն եր ու ղ ղ ա ր ի ն մ է ջ ը ա պ ը ե յ ա , ու կ ը ը ն ա կ է ը Կ ը ա ի օ ը ս վ ա ժ տ ե ղ ը՝ որ տ ա ս ն եր կ ու մ ղ ո ն ի չ ա ի հ ե ու է ա ղ ի հ ա ն ք եր է ն , ա ն գ ա մ մ ը ք ա ն ի մ ը ա ղ ն ու ա կ ա ն ն եր ու հ ե տ ձ ի ո վ ժ ու ը ղ ա լ ու ե լ աւ ա ն տ ե ղ վ ա ն ք ը՝ ու ը որ ա ս հ ա ն ք եր ն է ն : Կ աւ ա ն տ ե ղ ը որ հ ա ս աւ , ղ ի պ ու ա ժ ո վ ի ը խ ի ս տ մ ժ ա ղ ի ն մ ա տ ն ի ն եր ու ը մ է կ ը կ ու ը ն յ ու ը : Հ ա տ ա շ խ ա տ ե յ ա ն որ ղ ա ն ա ն մ ա տ ն ի ն , բ ա յ յ բ ու ը ը ո չ ի ն չ ը լ լ ա ը վ՝ վ եր ջ ը թ ա ղ ու չ ի ն հ ը ա մ ա ն ը ը աւ որ ա ն տ ե ղ ի ն՝ ու ը որ կ ը կ ա ը ձ է ը թ է մ ա տ ն ի ն կ ու ը ը ն յ ու ը՝ փ ո ը վ ի , և ղ ղ ու շ ու թ ե ա մ ը փ ն տ ու վ ի ա ն ու ը մ է ջ ը : Փ ո ը վ ի ը ս կ ը ս ե յ ա , բ ա յ յ մ ա տ ն ի ն ղ ա տ ն ը վ եր ու ը տ ե ղ ը մ է կ ա մ ու ը ճ եր մ ա կ ղ ու յ ա յ ու թ ի լ ը մ ը եր ե ա ն՝ ե լ աւ , որ է ը խ ի ս տ մ ա ը ու ը ա ղ ղ ա ը :

Կ ն ա տ ե ն է ն ի վ եր ս կ ս ե յ ի ն ա ս հ ա ն ք ը բ ա ն ե յ ու ը ն է լ . և թ է պ է տ մ ն չ է հ ի մ ա յ ե լ ա ժ ա ղ ի ն ժ ա ն ը ու թ ի լ ը ն հ ա շ ի լ ի տ ա կ չ ի մ ա ն ար , ս ա կ ա յ ն ի ը ղ ա ն ձ եր ը կ եր ե ա ն թ է յ աւ ի տ ե ա ն ա ն հ ա տ ն ե լ ի է ն :

Կ ս հ ա ն ք ի ն խ ու ը ն կ ու թ ի լ ը ն 1500 ու ը ի չ ա ի է . ի ը ն ք ղ ա տ ի կ ո ն կ ա մ յ ա ը կ բ ա ժ ն ը վ ա ժ է , որ ու ը աւ ջ ի ղ ա տ ի կ ո ն ի ն խ ու ը :

Թ ի լ ը ն 350 ու ը ի կ ը հ ա ն ի : Մ է կ ա լ եր կ ու ղ ա տ ի կ ո ն ն եր ը ա ն մ ի ջ ա պ է ա աւ ջ ի ն տ ա կ ը կ ի յ ն ա ն՝ ու մ ն չ է վ եր ը յ ի ջ ա ժ թ ի լ ը ն խ ու ը ն կ ու թ ե ա ն ը կ ի ջ ն ա ն : Կ աւ ջ ի ն ղ ա տ ի կ ու ն ը կ ը ն ա ս ի ջ ն ա լ կ ա մ փ ա յ տ է ս ա ն ղ ու խ ո վ և կ ա մ չ ը ա ն ո վ : Ս ա ն ղ ու խ ն եր ը ք ի չ մ ը կ ը հ ո ղ ն ե յ ու ը ն մ ա ը ղ ը , ի ն չ ու որ շ ա տ է ն . և մ ի ա յ ն ա ն ո ն ք կ ու ղ է ն ի ջ ն ա լ ա ն ո ն յ մ է , ու ը ո ն ք չ է ն կ ա մ ի ը չ ը ա ն ո վ կ ա խ ո վ լ մ է կ ա ն ձ ա ն ա ն չ բ ա ն ի մ ը մ է ջ , որ ջ ճ հ ո ղ ի է ն է վ ե լ մ է կ ա ն յ կ ը տ ա ն ի կ ը հ ա յ ու ը ն է ա ն մ ու թ ու խ աւ ար ա ն ղ ու ը ն ղ ի ն մ է ջ ը : Կ աւ ջ ի ն ղ ա տ ի կ ու ն է ն վ ա ը ի ղ ա տ ի կ ո ն ն եր ը ի ջ ն ա լ ու հ ա մ ար կ ա ն ո ն աւ ու ը շ ա տ ս ա ն ղ ու խ ն եր կ ա ն ա ղ ղ ա ը է կ ու ը ա ժ կ ա մ փ ա յ տ է ջ ի ն ա ժ :

Կ ս յ ա ը կ եր ու ը ա մ մ է ն մ է կ ը ղ ա ն ա ղ ա ն փ ո ղ ը յ ն եր ու ձ ա մ բ ա ն եր ու ը ն ի : և մ է կ մ ա ը ղ մ ը որ ա ղ է կ ս ո ը վ ա ժ չ է հ ա ն ք ի ն մ է ջ ը՝ աւ ա ն յ աւ ա ջ ն ու ը ղ ի մ ը չ ի հ ա մ ար ձ ա կ ի ը յ աւ աւ ջ եր թ ա լ . որ ո վ չ ե տ ե ա ն տ ար ա կ յ ա կ ը կ ու ը ը ն յ ու ը ն ձ ա մ բ ա ն , և ղ ա ն ա ղ ա ն վ տ ա ն ղ ն եր ու կ ը պ ա տ ա չ ի : Կ ս ձ ա մ բ ա ն եր ը խ ե լ մ ը մ ղ ո ն եր կ ա ն կ եր թ ա ն , ու բ ա ղ մ ա մ ար ղ ք ա ղ ա ք ի մ ը փ ո ղ ը յ ն եր ը ը լ ա լ ու բ աւ ա կ ա ն է ն :

Կ աւ ջ ի ն ղ ա տ ի կ ո ն ի ն մ է ջ՝ ու ը որ աւ ա ջ կ ը ղ ո ը ձ է ի ն , շ ա տ խ ու ո ջ ն եր ու ը յ ե ղ ու ը ը վ ա ը ի ն կ աւ , ու հ ա ը կ աւ ո ը ե յ աւ փ ա յ տ է յ ե ն ար ա ն ն եր կ ա մ յ ի յ եր ղ ն ե լ ո վ հ ա տ ա տ պ ա հ ե լ ա ն ո ն ք : Բ ա յ յ վ ա ը ի ղ ա տ ի կ ո ն ն եր ու ը մ է ջ ը՝ ու ը որ աւ ջ ի ն է ն ե տ ք ը ս կ ս ե յ ի ն ղ ու ը ձ ե լ և ղ ո ը ձ ը է վ ե լ օ ջ կ ա ն ո ն աւ ու ը յ աւ ա ջ տ ա ն ի լ , ա ղ ի մ ժ ա մ ե ժ կ ու ը ն եր ձ գ ե յ ի ն աւ ա ն յ կ ու ը ե լ ու , որ ո ն ք ս ի ը ն եր ու տ ե ղ կ ը ժ աւ ա յ է ն , ու յ ե ղ ու ը ն ա ն ո ն յ վ ը ա յ հ ա ս տ ա տ կ ը մ ն ա յ : Բ ա յ յ ս ա կ ա յ ն տ ե ս ղ ա յ ո ղ ն եր ը մ ի շ ա աւ ջ ի ն ղ ա տ ի կ ո ն ը ա մ մ է ն ն շ ա ն աւ ու ը կ ը հ ա մ ար ի ն : Կ ս ու ը մ է ջ ը մ է կ ը ն ղ ա ը ձ ա կ ս ը ա չ մ ը կ ա յ որ հ ա ղ ա ը հ ո ղ ի է ն է վ ե լ կ աւ ը ն է : Ս ը ա հ ի ն յ ե ղ ու ը ն և պ ա տ եր ը՝ որ մ ի ա ս տ ա ն ի ա ղ է է ն , ար ժ ա թ ի պ է ս կ ը ի ա յ լ ի ն . և բ ու ը ը հ ի ն բ ա ն եր ը որ ա ն հ ա ն ք եր ու ը մ է ջ ը ղ ա տ ն ը վ ա ժ է ն , ի ն չ ա պ է ք ա ը ա յ ա ժ ղ ա ն ա ղ ա ն բ ա ն եր՝ և ա յ ի ն , ա ս ս ը ա հ ի ն

Ղ ա տ ի կ ո ն կ ա մ յ ա ը կ . խ ա լ : — Ս ա ն ղ ու խ . մ ը ր . ր ի վ է ն : — Յ ն ա ը ա ն . ր ի ա լ է չ , ր ա յ ա : — Յ ե ղ ու ը . լ ա ղ ա ն : — Ս ը ա հ . ս ու ժ ա յ : — Ս ի ա ս տ ա ն ի . է լ չ ի ա ը :

մէջը կը պահուին : Տարին քանի մը անգամ մասնաւոր ժամանակ կայ՝ որ աս սրահին մէջը կաքաւերգութիւն կը լայ . և որովհետեւ յատուկ տախտակով ծածկած է , ու հանքագործներուն մէջէն երաժիշտներու աղէկ դաս մը կարգադրւած է , զանազան կաքաւեր կը նեն ան տեղը : Մէկ մարդ մը՝ որ կաքաւերգութեան աստեղը հոն կը գտնուի , մասնաւոր կերպ մը պիտի զգայ , մըտածելով թէ գետնին մէջը մէկ մեծ քաղաքի մը տակ է ինքը՝ որ եկեղեցիներով և մեծաւ մեծ շինուածքներով լեցուն է ան :

Աս սրահին մօտը Սուրբ Լնտոնի մասնաւոր կայ որ բոլոր իր մէջն բաներովը միաստանի աղքատին փորված է , ու շատ ջինջ և պայծառ կերևայ :

Մատուռին քովը մեծ ախոռներ կան ձիերուն համար , որոնք ևս բոլորովին աղէկ փորված են : Բաւառացի չափ ձի կը պահուին ան տեղը ծանր գործքերու համար : Աս թշուառ կենդանիները հաղիւ կը լայ որ մէյմալ արեգակին երեսը տեսնան : Մըշտըն ջինջաւոր մ'ընթերցել , ան տեղի մասնաւոր օդը , և գուցէ աղին կծու լոթիւնը որ չորս կողմերնին պատած է , ուրիշ պատճառներու հետ մէկ եղած՝ ձիերը հոն իջնալու ալ ևս կը կուրցունեն , և նոյն կուրութեան վիճակին մէջը կը գործեն անոնք , մինչև որ մահը աշխատութենէ ազատէ իրենք . բայց այսու ամենայնիւ շատ աւելց և զօրաւոր կերևան :

Զանազան աղքատներ անուշ ջուրի , և շատ սենեակներ ու շտեմարաններ ալ կան աս առաջին դատիկոնին մէջ :

Երկրորդ և երրորդ դատիկոնները այն չափ նշանաւոր բաներ չունին , բայց ի իրենց մաքրութենէն և իրենց ճամբաներուն շտուկութենէն : Սակայն անուշ ջուրի առաջին մը կայ երկրորդ դատիկոնին մէջ , որ արժանի է յիշատակվելու : Աս առաջինին յատուկ ու կողմերը աղէ փորված են , և իր ձեւը քառակուսի է չափաւոր խորութիւնով : Երկայնութիւնը քանի մը հարիւր ոտք է , ու լայնութիւնը 40 ոտքի չափ : Պզտի նաւակներ կան իր վրան , և հոն տես

գացողները ազատ են անոնց մէջը ճամբորդութիւն մը ընելու :

Վերակացուներէն ի զատ 400 ի չափ մարդ կաշխատի աս հանքին մէջը . որոնք երեք մասն բաժնւում են , և փոփոխակի մէկըմէկ աշխատութենէ կազատեն ամէն մէկ մասը ութը ժամ՝ հանքին մէջը աշխատելով , ու մնացած աստեղնին գետնին երեսը իրենց ընտանեացը հետ անցունելով :

Աղը երկան բաբակ կտորներ կը կտրեն առաջ , ետքը մանրելով տակաւներու մէջ կը լեցունեն ու կը գոցեն . 700,000 կենդինար աղ կը լէ տարին . և Վիլիքայի մօտերը Պոլսնիա քաղաքէն ելած 200 կենդինար աղով՝ տարին 800,000 թալէուի չափ ստակ կը բերէ : Աս աղահանքերը կը թրւի թէ Ուլահի հանքերուն հետը միացած են , և այսպէս 500 մղոնէն է վելի երկայնութիւն ունին :

Հատ գեղեցիկ և զարմանալի կերևան աս հանքերը՝ երբոր վառած կանթեղներով կը զարդարվին : Բատրիա՝ մեռնող ինքնա կալին եղբայրը՝ որ 1832ին Վալիցիայի տէրութեան վրայ ընդհանուր կառավար կարգվեցաւ , Վիենայէն Վիփալ երթալու առաջինը Վիլիքայ հանքաբացաւ , և կը կարծելէր թէ հանքերն ալ պիտի երթայ տեսնայ : Ուստի մէկ երեւելի ճրագալոյց մը պատրաստուրվեցաւ , բայց կառավարը վարչիւն . և իրեն համար պատրաստուրված ճրագալոյցը ժողովուրդը վայելեց՝ որ մինչև 20,000 հոգիի կը համներ , ու անոնցմէ մէկն ալ ես էի :

Վղէ պատերուն վրայ թուրքիկ կանթեղները , զանազան տրհատաւոր կրակները , վառօդալից փամփուռները , և ժողովրդոց շարժումը դեռ իմ մտաց մէջնոր են : Կուրագարաններուն և երաժիշտներուն ձայները հանքին մէջը պարպւում հըրաւ ցաններուն ձայնին հետ խառնուրված , ան տեղի տեսարանը արդարեւ մեծ ու երեւելի ըրին :

Ղամբարանը գեղեցկաշէն տուն մըն է ոսկորներու համար . վարպետութեամբ քանդակված մարմարիոնէ բնակարան մը՝ փոշիի և փտութեան համար . արձան մը՝ մոռցրված էակի մը յիշատակութիւնը մշտնջենաւորելու համար :

Կաքաւերգութիւն . օյոան , պուլ : — Լազան , կալու :

Փամփուռ . ֆիլէի : — Ղամբարան . գեղեցիկ :

Եղևակի մը ծաղկածուն:

ԵՂԵՎԱԿԻՆ մը ծանր հիւանդութեան մէջ ըլլալով կարծր վէցաւ թէ մեռաւ, և իր ծաղկածունն ու սպասաւորներուն մէջը սա հետեւեալ խօսակցութիւնը ծագեցաւ:

Սպաս. Գիտե՛ս որ տէրէրնիս գնաց:

Եղևակ. Ի՛նչ կըսէք. ո՛ր գնաց:

Սպաս. Ո՛ր պիտի երթայ, երկինքը:

Եղևակ. Երկինքը մի. չէ, ես դիտեմ որ ատ բանը չի կրնար ըլլալ:

Սպաս. Ի՛նչու համար:

Եղևակ. Ինչո՞ւ համար. անոր համար որ երկինքը շատ հեռու է. ու երբոր իմ տէրս մէկ հեռու տեղ մը երթալով ըլլար նէ, սո՛վորութիւն ունէր որ ատեն մը ան տեղին վրայով կը խօսէր, ու պատրաստութիւններ կը տեսնար անոր համար. բայց ես մէկ օր մը չի լսեցի որ երկինքին վրայ խօսէր, ու չի տեսայ որ ճամբու պատրաստութիւն մը ընէր. անոր համար հնար չէ որ հոն գացած ըլլայ:

Պարոնը ետքը աւողջացաւ, ու սա խօսակցութիւնը՝ որ իրեն պատմեցին՝ անանկ մը ազդեց, որ անմիջապէս սկսեց պատրաստութիւն տեսնալ ան մեծ քաղաքը երթալով, ուրկէց մէկ ճանապարհորդ մը հետ չի դառնար:

Սպաս. Ի՛նչո՞ւ Քրիստոսի վրայ:

ՅԻՄՈՒՍ Փրկիչը Եստուած է, որ իր ամենակարող զօրութիւնովը մեզ փրկէ. որ մեր փրկութեան ճամբուն մէջը ամենա կարծր դժուարութիւնները վերցունէ. որ մեր թշնամներուն յաղթէ, բնութեան վրայ իշխանութիւն ունենայ, մահը աւերէ, դժոխքը կործանէ բնաջինջ ընէ. որ արդարութիւնը լեցունէ, հաշտութիւն և խաղաղութիւն ընէ իր անձին գերազանցութիւնովը, իր արդեանցը արժանաւորութիւնովը, օր Եստուծոյ մերձաւոր և սիրելի ըլլալով. որ իր վարդապետութեանը իր օրինակին և իր օրէնքներուն վրայ Եստուածութեան կնիքը զարնէ, ցուցնելով թէ անոնց ամէն մէկը է երկնային դահեկան, որ իր վրան ունի Եստուածային պատկեր և ստորադրութիւն: Երդ՝ ամէն տէ-

րութեանց մէջ Թագաւորին պատկերը և ստորադրութիւնը աւերել քրէական յանցանք կը համարվի:

Յիսուս Փրկիչը մարդ է, որ ինչպէս մարդը Եստուծոյ շնորհքը կորսնցուց, մարդը կարենայ նորէն ստանալ անիկա. որ ինչպէս մէկ մարդուն անհնազանդութիւնովը շատերը մեղաւոր եղան, անանկ ալ մէկուն հնազանդութիւնովը շատերը արդար ըլլան. որ ինչպէս մարդով եղաւ մահ, մարդով ըլլայ մեռելներէն յարութիւն առնելն ալ. որ ինչպէս առաջին Եղամովը ամէնքը կը մեռնին, ասանկ ալ Քրիստոսով՝ որ է երկրորդ Եղամ, ու հաւ Տէր՝ երկինքէն, ամէնքը կենդանի ըլլան. որ կարեկցութիւնով համակրութիւնով՝ մեր տկարութիւնները հետեւնիս զգալով՝ մեր սխալմունքները ներէ, մեր երջանկութեանը համար միջնորդութիւն ընէ, մեր վրայ զթայ և մեղի օգնէ մեր նեղութիւններուն մէջ, մեր բարիքը կամենայ, մեր պիտանաւորութիւնները զգայ: Ուրեմն միշտ իւրեն մօտեանք հաւատքով առանց վախճալով, իբրեւ ամենայարմար միջնորդի մը մեր փրկութեանը:

Իմաստուն և բարի մարդուն խառնութիւնը:

ՆՇԱՄԻՐԻՏ Քրիստոնեաները՝ որ կը մեռնին, իբրեւ քնացած անձինքներ համարինք նէ, աս խորհուրդը մեր բարեկամներուն մահուանը վրայ ունեցած տրտմութիւններնիս կը չափաւորէ: Որ ընտանիքին գլուխը նեղութեան մէջ կը մտնայ կէս գիշերվան ատեն իր ընտանիքը՝ իր կինը՝ իր զաւկերները խորունկ քունի մէջ գտնալուն համար: չի՞ յուսաջ ան որ առտըվանց աւողջ և ամբողջ պիտի արթննան անոնք, ու պատրաստ պիտի ըլլան իրենց վերաբերեալ պաշտօնները կատարելու: Երբոր Քրիստոս Վաղարոսին համար ըսաւ թէ, «Վաղարոս մեր բարեկամը քնացաւ», «Տէր՝ ըսին աշակերտները, թէ որ քնացաւ նէ՛ ալ կապրի»: Սուրբերը երբոր քնանան, ան քունը ազէկ է անոնց, որոնք ոչ միայն կը քնանան, հապա՛ի Քրիստոս կը քնանան: Ինչպէս մէկ մարդ մը որ իր պարտեզին մէջը ժուռ կուգայ, և մէկ գեղեցիկ լըման

բացված ծաղիկ մը տեսնալով՝ անիկա կը կտրէ ու իր սենեակին մէջը իրեն սեղանին վրայ կը դնէ, ասոր պէս Տէրը իր պարտեզներուն, սյուխքն իր եկեղեցիներուն մէջը ժուռ կուգայ, և իրեն շուշանները որոնք լըման բացված ու հասած են փառքի համար՝ կը թողվէ, ու մեծ հաճութիւնով իրեն քովը կառնէ անոնք:

Յանկուլիւն հարստութեան:

Եւ մէկ դրացի մը ունիմ՝ որ անանկ ըզբաղմունքի մէջ է, որ ժամանակ չունի ինդալու. իր կեանքին բոլոր զբաղմունքը ստակ վատրելի է. և անանկ շատ կաշխատի որ օրէ օր էլ լըօք կարող ըլլայ ստակ վատրելի: Տակաւին աս կերպովս կաշխատիկոր, ու Սողոմոնին ըսածը կըսէ, թէ՛ «Չեւք ժրաց մեծացուցանեն»: Կամ ըսել՝ աշխատող մարդը ինքրորդնքը կը մեծցունէ հարուստ կընէ: Եւ իրաւ աս բանս ճշմարիտ է. բայց ինքը չի մտածեր որ հարստութեան ձեւքը չէ մէկ մարդ մը երջանիկ ընելը. ինչպէս որ իմաստուն մարդուն մէկը խոհեմութեամբ զրուցեց թէ, «Հարստութեան ասդի կողմը որչափ թըշուառութիւններ կան նէ՛ անդի կողմնալ նոյնչափ կան»: Եւ սակայն Լստուած պահէ մեզ յետին չբաւորութենէ, ու շնորհէ՛ որ չափաւոր ապրուստով գոհ և շնորհակալ ըլլանք: Թէ որ ուրիշը հարստութեամբ լծված կըտեսնանք, չի նախանձինք, կամ չի մոտմանք թէ Լստուածոյ պարզեանքը հաւասարութեամբ բաժնրված չեն: Հարստութիւններուն բանլիքները շատ անգամ անանկ ծանրութեամբ կը կախվին մեծատունին գօտին՝ ի վար, որ նեղը կը ձգեն անիկա բաղմաշխատ օրերով ու անհանգիստ գիշերներով, երբ ուրիշները հանգիստ կը քնանան: Հարուստին ունեցած երջանկութեանը մինակ դուրսի դին կըտեսնանք մենք. քիչերը կան որ կը մտածեն թէ անիկա մետաքսի որդին պէս, երբոր կը կարծէ թէ կը խաղակոր, նոյն ատենը բուն իր աղէքները մանելու և ինքրորդնքը մաշեցունելու վրայ է: Եւ ատ հարուստներուն ալ ըրածը աս է. ինքրորդնքնին մաշեցունելու հոգեւրով կը բեռնաւորեն, իրենց արդէն

վատրեալածը պահելու համար: Եւրեմն մենք շնորհակալ ըլլանք չափաւոր ապրուստ մը ունենալուն համար, ու ամէն բանէն էլ լըլը հանդարտ խղճմտանքի մը համար:

Օգտակար փոփոխութիւն:

ՍԵ՛ Կոգորութեան տակը եղած դեռահաս մանուկներուն մտայր ու բարոյականութեանը վրայ հսկելը մեծ բարեբալութեան ու արդարութեան գործ մըն է:

Եւ բարեբալութեան գործ մըն է, աղէկ վարժութիւնով և բարի օրինակով կանուխ սորվեցունել իրենց Լստուածոյ վախը ու անոր ծառայութիւն ընելը: Այսին զի ասիկա ամէնէն աղէկ կանոնը ձեւք առնել է՝ որ մարդու կարողութեանը մէջ կը դրուի, թէ աս աշխարհիս և թէ հանդերձեալին մէջը անոնց երջանիկ ըլլալուն պատրաստութիւնը տեսնալու համար:

Եւ և մեծ արդարութեան գործ մըն է. վասն զի Լստուած՝ որ պատուիրեց որդոց իրենց ծնողքը պատուել, մէկ կողմանէ ալ ծնողաց ու հոգաբարձուներուն վրայ պարտաւորութիւն դրաւ իրենց զաւակները Տէրոջը խրատին ու վարժութեանը մէջ մեծցունել, ու անոնց առջևը միայն անանկ օրինակներ դնել՝ որ իրենց զաւակներուն աչքին պատուաւոր երեւան, ոչ միայն իբրեւ ծնողք՝ իրենց իշխանութեանը համար, հապա իբրեւ բարեպաշտօն Բրիտոններուն իրենց առաքինութեանը համար:

Ուրեմն անոնք որ կը ցանկան բարի ու արդար զրուցվիլ՝ Յովսէփին պէս՝ կամ կանանց մէջը օրհնեալ կանչը վիճակով, Կարիամի պէս, ժրաջան թող ըլլան՝ որ ուրիշ բաներով մէջը ցուցուցած իրենց բարեպաշտութենէն և առաքինութենէն ի զատ, զաւակներնին կամ իրենց հոգաբարձութեան տակը եղող դեռահաս մանուկները սորվեցունեն իրենց Ստեղծողէն վախնալ ու անոր ծառայել:

Թէ որ զաւակը երջանիկ ըլլալուն կը ցանկաս, հնազանդութիւն սորվեցուր անոր և ինքրորդնքը զաւակ:

Եւ շնորհք մարդ մարդ կընէ, ու մարդէն ալ աղէկ կընէ:

ՄԵՏԻՍ :

Կուգամկոր , կուգամ , շանդի շատ անգամ
Իմ պալատիս մէջ ձայնիդ կը լսեմ .
Իմ նորստիստուր թեւովս կուգամ ,
Կոկոն եւ ծաղիկ բնայ կը բերեմ :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Իմ մէկ նայվածքս շուտ մը անցնելու ,
Թողմամ խոտերուն ուժ եւ գոյն կուտայ .
Իմ մէկ վայրկեան մը կայնիլ նայելու ,
Քնացող գետին կարկաչել կուտայ :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Ընտանէն կանցնիմ , եւ անոր փառքը
Գետինն է ինկած Լճան հովիւն .
Բայց իմին շունչս շուտ մը կեանք տալով ,
Կը հագովնցունէ ամէն մէկ ոտը :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Քաղցրիկ մանուշակ Գարունին որդին ,
Ընտանիստին մէջ կրակոսի ծաղիկ .
Լա բողբոջները բարեւել որթին ,
Կաշիկին վրայ կըսորվին պատիլ :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Լա անուշիկ հոտ կուտամ հովիւուն ,
Լոր նորոգ ծաղկած ծառերէն կանցնիմ .
Լա գեղեցիկ գոյն կուտամ վարդերուն ,
Որ հովանոցի մը տակ կը բացվին :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Կարգոս եւ քրքրում ոսկեփայլ գունով ,
Ընտանիստին յօղով կերեան թըրած .
Շուշանը մարութի ճիւղակ հանդերձով ,
Չունէր կակաչ փառաւոր հագված :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Քաղցրիկ երգելու բնութեան տաղերը ,
Հաւեր թրուածներ իմ հետը կուգան .
Սոխակին անուշիկ անանիսները ,
Գիշերովան լոռիկ տունը կը լլան :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Ելէք իմ հետը ձրմբան տուններէն ,
Լա սրբապատար խնդրումներ ըրէք .
Ոտքիս նըշանը ուր որ կը ձգեմ ,
Հոն ցնծում կը լլայ , դուք անշուշտ գիտցէք :

Կոկոն . քնիլ : — Ընտան . օտան : — Բողբոջ .
Թեւ : — Մանուշակ . Բնիլ : — Որթ . օտան : —
Կաղնի . Բշիլ . օտան : — Կարգոս . պեղիլ : —
Քրքում . օտան : — Շուշան . պատար : —
Կակաչ . օտան : — Սոխակ . պեղիլ : —

Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Ընտանիստին կայ զեփեւին մէջ ,
Որնոր տաղերու ձայնով կը լսէք .
Ընտան սրբաւոր է գեղեցիկ թիւեր ,
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :

Քուն ծաղիկները պիտ' արթնցունեմ ,
Հովանոցները շուտ հագովնցունեմ .
Լա բողբոջները գաւառ կը թրամ բնակիլ ,
Սոխակ քիչ ատեն եւ ձերին քովն եմ :
Ո՛հայտար ամէնուն սիրտերը կըսորվին ,
Լոր իրենց տուններէն ոտքերը կը մեկնին :

ԼճԱՆ ԿՈՒՄԱՐ :

Օ՛հայտար ամէնուն սիրտերը թող բերկրին ,
Բարեւել գալուստը բերկրալի Մայիսին :
Երբեմն անանիկ բան մը կուղեն տղաքը
որ արժան չէ թէ անիկա ունենան . բայց
ստորված ըլլալով թէ լանն ուղաճին կառ
նեն , միշտ կուլան անոր համար , եւ շատ
անգամ առ ճամբովը կառնեն ան :

Երբեմն անանիկ բան մը կուղեն տղաքը
որ արժան չէ թէ անիկա ունենան . բայց
ստորված ըլլալով թէ լանն ուղաճին կառ
նեն , միշտ կուլան անոր համար , եւ շատ
անգամ առ ճամբովը կառնեն ան :
Լճան անանիկ բան մը կուղեն տղաքը
որ արժան չէ թէ անիկա ունենան . բայց
ստորված ըլլալով թէ լանն ուղաճին կառ
նեն , միշտ կուլան անոր համար , եւ շատ
անգամ առ ճամբովը կառնեն ան :
Լճան անանիկ բան մը կուղեն տղաքը
որ արժան չէ թէ անիկա ունենան . բայց
ստորված ըլլալով թէ լանն ուղաճին կառ
նեն , միշտ կուլան անոր համար , եւ շատ
անգամ առ ճամբովը կառնեն ան :
Լճան անանիկ բան մը կուղեն տղաքը
որ արժան չէ թէ անիկա ունենան . բայց
ստորված ըլլալով թէ լանն ուղաճին կառ
նեն , միշտ կուլան անոր համար , եւ շատ
անգամ առ ճամբովը կառնեն ան :

և կան բաներ ալ որ չի պարտին ունենալ .
և պիտի հասկընան ևս թէ լալը ոչ օգուտ
կընէ իրենց՝ ոչ ալ բերկրութիւն մը կու
տայ :

Յիմարնէրոս պէտարան :

ԼԵՏԵԼԵԼԱ զարմանալի օրինակները
յիմարներու տեսարանին՝ Հերոկղէս Լ
զէքսանդրացի փիլիսոփային գրուածքնե
րուն մէջը գտնուած է՝ որ ինքը հինգերորդ
դարուն մէջը ծաղկեցաւ : Հեղինակը ան օ
րինակներովը մէկ յիմարի մը նկարագրու
թիւնը կընէ , որուն միտքը դատարկ և ան
օգուտ զիտութիւններով ծանրաբեռնեալ
է :

1 . Մէկ յիմար մը առջի անգամը լո
ղալ սկսելուն որ կըխեղդըվէրկոր , ուխտ
ըրաւ բնաւ մէյմալ ջուրի չի դաչել , մին
չե որ լողալու արհեստը սորվի :

2 . Յիմարին մէկը որ իր տունը ծա
խել կուգէր , պատէն քար մը հանեց՝ ու
իր հետը կըսլարտոցունէր , իբրեւ թէ իր
տանը օրինակը :

3 . Մէկ յիմար մը՝ որ կուգէր գիտ
նալ՝ թէ արդեօք քնացած ատենը գեղեցիկ
կերևայ մի , աչվըները դոյած հայլի մը
առջիւր պառկեցաւ :

4 . Յիմար մը բժիշկի մը դէմ ելալով՝
ջանաց որ ինքըղինքը պատի մը-ետեւը պա
հէ : Բժիշկը անոր ըբած անսովոր բանին
պատճառը հարցուց . «Գ՛նչ պիտի ըլլայ ,
պատասխան տըլաւ յիմարը . այնչափ ժա
մանակ է չի հիւընդցայ , որ քու դէմդ ել
լալու ամըջայ” :

5 . Մէկ յիմար մը ուրիշ յիմարի մը
դէմ ելալով՝ ըսաւ . « Ես երբ որ դուն մե
ռեր ես ” : « Գառնախան տըլաւ իր բարե
կամը թէ , « Բայց կըտեսնասկոր որ կին
դանի եմ ” : « Գուն տտանկ կըքես՝ ըսաւ
միւսը . բայց աս լուրը ինծի տըլաղը քենէ
էվելի արժանահաւատ է ” :

6 . Յիմարին մէկը լսելով որ աղուսը
երկու հօրիւր տարի կապրի , փորձով
ստուգելու համար աղուս մը դնեց ու պա
հեց :

7 . Յիմար մը նաւով տեղ մը դացած
ատենը նաւաբեկութեան վտանգի մէջ ըլ
լալով ու տեսնալով որ բոլոր ճամբորդնե
րը մէյմէկ բանի կրփակչինկոր որ ինքը
զինքնին ջուրին երեսը պահէն , ինքն ալ
երկաթ խարխիւներուն մէկին զնաց փա
կաւ :

8 . Իրեք հոգի , այսինքն՝ յիմար մը՝ գը
լուխը կուտաւ մարդ մը՝ և մէկ սափրիչ մը
մէյտեղ ճամբորդութիւն ընելով , խօսք ը
րին՝ որ գէշերը կարգաւ ամէն մէկը չորս
ժամ արթուն սպասէ , երբոր մըւսները կը
կըքնանան : Ըմէնէն առաջ սպասելու վի
ճակը սափրիչին ինկաւ , անկէ ետքը յիմա
րին , և վերջը կուտաւ գլուխին : « Ի՛նչ մը
ատենէն ետեւ սափրիչը երբոր տեսաւ թէ
իր ընկերները աղէկ մը քնացեր են , կա
մացուկ մը նստեցուց յիմարը , գլուխը
փոքրեց , ու շուտ մը անկէ ետեւ արթըն
ցուց անիկա : Յիմարը ելաւ նստաւ սկը
սեց երեժկըտալ ու գլուխը քերել : Բայց
անիկա առանց մազի գտնալով՝ կանչեց ,
« Գ՛նչ անմիտ մարդ է եղեր աս սափրիչը ,
իս արթընցունելուն տեղը՝ կուտաւ գլուխը
արթընցուցեր է ” :

Լսարան մէնուն զբոյ հոգ ունի :

ԼՍԱՏԱՆԱՐՈՂ Ը իր փառքերուն մէջը
անտեսչաւունէր իր հպատակներուն ա
մէնէն նըլաստը : Ոչ աղքատութեան վիճա
կը՝ և ոչ գիտութեան պակսութիւնը իր տե
սութենէն կըխափանեն անոնք՝ որոնք որ
կըպաշտեն զինքը՝ ու կըհնազանդին իրեն :
Ի՛նչ բոլոր աղօթքները՝ որ իրենց անշուք
բնակարաններէն վեր կըխըկեն , տերօջը
ականջին կըհասնին . ու ամմէն բարերա
րութեան գործքերը որ կընեն՝ որչափ ան
ծանօթ ըլլան աշխարհի , անոր քաղցրահա
յեաց աչքը իրենց վրայ կըձգեն :

Հաճախ օր :

Ի՛նչ որ շարժուն սկիզբին Վրիստոնէից Հա
բաթը չի պահեր , շաբաթը լոմընալէն առաջ հը
նար է թէ մոռնայիր Վրիստոնէայ ըլլալը :

Կիւի :

Կորոր երկու աղէկ մարդ կուի կըսկըսին , կա
րելի է թէ անոնցմէ մէկը միայն յանցաւոր է առջի
բերանը . բայց երբոր կուի երկան կըբէ՛ երկուքն
ալ յանցաւոր կըլլան :

ԼՆԳՂԵՅԻ ԴԵՂ ԿԱՌԱՐԱԾ ԴԵՐ ԺՈՒՐԵՐԷՆ :

ԽԽՈՏ մեծ փոթորիկներուն մէկը որ ԼՆԳՂԵՅԻ մէջ պատահեցաւ ջրհեղեղէն մինչև հիմայ, 1703ին Հոկտեմբերի 25ին ԼՆԳՂԵՅԻ մէջ պատահեցաւ : Հատ դաշտեր ջրով ծածկըվեցան . ծառերը արմատներէն ելան . անհամար կովեր ու ոչխարներ կորսըվեցան . տուներուն վրան բացըվեցաւ , ու շատերը փլան : Լըկաթի վրայ կայնած հաւերը պորաններէն կտրելով անդին ասդին ցրուեցան , ու շատ մարդու կեանք կորսըվեցաւ :

Կորսըված ապրանքը համրանքի տակ չէր մանար , բայց միայն յոնտոնի մէջ եղած ղէնը կըկարծըվէր թէ 5,000.000 թալէնտի հասաւ . 70,000 ծառ արմատէն ելան Գեհոտ ըսված պղտի սահմանին մէջը միայն , և մէկ ուրիշ պղտի տեղ մը 15,000 ոչխար կորսըվեցան : Սարդկանց թիւը որ Սէվէրն ու Թէմզ գետերուն մէջը ու Հոլմտայի ծովէ գերքները և երկաթէն փրթած հաւերուն մէջը կորսըվեցան , ու որոնց վրայ ետքը ամենին չէ լսվեցաւ , գոնէ 8000ի չափ բլլալ կըկարծըվէր :

ԼՆ տարւան սկիզբին ալ Յունվար ամսուն մէջը մէկ սոսկալի փոթորիկ մը պատահեցաւ ԼՆԳՂԵՅԻ , ԽԽԼԱՆՏԱՅԻ , և Սկովտիայի մէջ , որ շատ մեծ ծառեր իրենց արմատներէն հանեց , շատ տուներ կործանեց , շատ մեծ հաւեր խորտակեց , և ասանկ շատ ապրանք և շատ կեանքեր կորսընցուց :

Խորտակած հաւերուն իրեքը հոր ճամբայ ելեր էին ինքիփուլէն Բմբիզա երթալու : Ետնք մեծ հաւեր էին շատ ապրանքով բեռըված , և մէկը ճամբորդով լեցուն էր : Կաւերուն երկու հատին մէջը եղած ապրանքին ղինը կըկարծըվէր բլլալ 400,000 իրէ Աթենքէն մինչև 00,000 իրէ Աթենքին , որ 40,000.000 դահեկանէն մինչև 50,000.000 դահեկան կըկրտրէ : Բարանքներուն մէկ մասը աղատեցաւ , բայց բրդէղէն մետաքսեղէն և բամբակէ ապրանք բլլալով շատ վնասեցան : Հարուր չորս մարդոց կեանքը աղատեցաւ մինակ մէկ շողենաւի մը օգնութիւնով , որ ինքիփուլէն համարձակեցաւ ելլալ ցամաքը ինկած

հաւերուն օգնելու համար : ԼՆ աղատող հողիներէն մէկ քանիները մանուր տղաք էին մէկ կամ երկու տարեկան : Հիսունի չափ ուրիշ անձինք ալ կորսըվեցան , ոմանք սաստիկ ցուրտէն , և ոմանք խղբըվելով , որոնցմէ մէկ քանիները ան աղատած տղոցը ծնողքներն էին : Կորսըվող անձինքներուն օգնութեան համար ըրած սոսկալի աղաղակը մօտէն անցնող քանի մը հաւերէն լսվեր էր , բայց հովը անանկ սաստիկ էր որ անոնք չէին կրնար մէկ օգնութիւն մը բնել անոնց : Սէկ մարդ մը «Պահպանող Կենայ» ըսված գործիքով մը աղատեցաւ . ասիկա օդը իր մէջը պահող կտաւէ տոպրակ մըն է , որ փչելով կուռեցունեն և ետքը Թեւերուն տակը կըկապեն : Ետը օգնութիւնովը ծովին երեսը տարուբերելով վերջապէս եկաւ ցամաքը ելաւ ան մարդը :

Յորէն ԼՆԳՂԵՅԻ ԴԵՂ :

ԼՆԳՂԵՅԻ կլիման խիստ փոփոխականըլալով , և ան տեղի ամսուր շատ անգամ խիստ կարճըլալով , յաճախ կըպատահի որ ցորենը աղէկ յաւաջ չի դար , և երկրագործին աշխատութիւնը գրեթէ ոչինչ կըլայ : Ետե ԼՆԳՂԵՅԻ ժողովուրդին մեծ մասը տեսակ տեսակ ձեռագործ արհեստներու պատաղած է , և օրէ օր ցորենը պակսեցունելու և ոչ բնաւ ցորեն յաւաջ բերելու ետե է : Աւստի հացի նիւթին կարօտութիւնը միշտ մեծ է հոն . և միայն ԼՆԳՂԵՅԻ մէջ եղած ցորենին նայելով , ան կարօտութիւնը լեցունող օգնութիւնը երբեմն շատ պզտիկ է :

Հիմայ ուրիշ կլիմաներուն տակը աստուածային առատաձեռնութիւնովը հասարակօրէն առատ կըլայ ցորենը : ԼՆ որովհետեւ հիմակվան վաճառականութեան աշխարհի սրւած օգուտներուն մէկն է որ մէկ երկիրի մը առատ բերքերը յաւաջմանէ հվելի գիւրութեամբ կըտարվի հիմայ . որ և իցէ ուրիշ երկիր մը ուր որ պէտք է , ասանկ ԼՆԳՂԵՅԻ ցորենի կողմանէ շատ դիւրութեամբ կրնայ իր պակսութիւնը լեցունել (տեսայէն , փոքր Բսիայէն , Աիկիլիայէն , կամ Բմբիզայէն , երբոր բուն իր ցորենը ետ մնալով սովամահ ընել կըսպառնայ իրեն ժողովուրդը :

Բայց սակայն Մեղիայի մէջ երկրաշարժի ծովածան արհեստը պահպանելու և յառաջացունելու համար հաստատուն օրէնքներ դրված են՝ որ կրակին Յորենի ()րէնք ։ որ բացարձակապէս կարգիլէ օտար տեղէն ցորենի խօթելը երկրին մէջ մինչև անանկ տուն մը՝ որ նրազուծիւնը սաստկանալով մէկ որոշեալ գինի մը կելայ ցորենը ։ Մնատենը նաւահանգիստները կը բացվին ։ և ուրիշ տեղերէն ցորենը կը սկսի ներս մտնալ չափաւոր մաքս մը վճարելով ։

Ահա ատանկ է հիմայ Մեղիային վիճակը ։ Մնացած տարի ցորենը յառաջ չի գալով ։ աւ տարի շատ նուազեցաւ ան ։ ու շատ ալ սղեց ։ Բնտի նաւահանգիստները աբձակ բացվեցան ։ ու ցորենը զանազան մասերէն ուր որ ածան է ։ հազարաւոր նաւերով հոն կը կրկնուի ։ Այսու ամենայնիւ դեռ հացին գինը շատ վար չի ջաւ ։ ինչու որ 4 լոբէ ։ այսինքն օխայ ու կէսի չափ մէկ հացին փետրվար ամսուն Վնտոնի մէջ 11 փէնի կուտային ։ որ կընէ 4 1/2 դոլար ։

Մեղիայի մէջ աւ նուազութիւնը ու սըղութիւնը պատճառ եղաւ որ բոլոր երկիրներուն մէջը ցորենին գինը վեր հանեց ։ ուրից որ հոն կը կրկնուի ան ։

Պորալոց Թուրքիոյ մէջը Ռեմ մեծ խնդիրներ ու քննութիւններ կը լսուի հիմայ Մեղիայի մէջ Յորենի ()րէնքը աւրելու համար ։ որ շատերը չեն ուզեր ան ։

Մնոնք որ երկրաշարժի ծովածան արհեստէն մէկ շահ մը չունին ։ դէմ կենալով՝ անպատշաճ բան է կըսեն որ նաւահանգիստները քողեւով արդեւ ըլլայ ուրիշ երկիրներէն ազատաբար ցորեն գալու ։ և մենք հացերնիս սուղ գինով ուտենք՝ միայն երկրաշարժները հարստացունելու համար ։

Ինչպէս անվայել խօսք է որ շատերը կը զրուցեն ։ թէ «Միլիտեր ինչ ընենք ինտոր անցունենք ժամանակնիս» ։ Թէ որ Մամուսաղաղութիւնը աս խօսքը որ ինք հարիւր վաթսուներ ինք տաքի ապրեցաւ անարժան խօսք մը բաժն ախտի ըլլար ։ հապա որչափ է վերջը անվայել է մեզի որ այսչափ կարծէ կհանքեքնիս ։ և այսչափ բաներ ունինք ընելու ։

Մէկ մարդուն ունեցածին կընայինք ու վրան կընախանինք ։ Թէ որ անոր որչափ քիչ վայելը տեսնայինք ։ անատենը իր վրայ պիտի խղճայինք ։

ՆՈՐԱՆՈՒՐ ։

Մեղիայէն շատ ժողովուրդ կը թափուի հիմայ նոր շորտաւորի մէջ՝ Նոր Շարաւային Ուէլս ըսված տեղը ։ իրենց բնակութիւնը հոն հաստատուելու ։ ուր տեղի կը խման առողջարար է և պողտեր ։

Մէկ նոր օգալից համետ մը հնարվեցաւ ։ որ իր կակղութիւնովը և թեթեւութիւնովը չի հոգնեցունիր մարդը ։ թէ և երկար տուն ծախարդութիւն ընէ ալ նէ ։

1838 տարվան վերջը փեթրոսպոլիսի բաղմամարդութիւնը էր 469,720, որոնցմէ 333,663 հոգին էրիկ մարդիկ էին ։ և 136,057 հոգին կնիկ մարդիկ ։

Աստորի Յունվարի 12 էն ըստ Վատինացւոյ մինչև նոյն ամսուն 19 երորդ օրը մէկ շաբաթին մէջը Վնտոնի նաւահանգիստէն դուրս ելած ուսկին ու արծաթը այսչափ էր ։ 19,570 ունկի ոսկի ստակ ։ և 8,300 ունկի չի գործըված ոսկի Վնպուրկ քաղաքը խրկըվեցաւ ։ 8,000 ունկի չի գործըված արծաթ Պոմպէ խրկըվեցաւ ։ 5,000 ունկի Վալէս քաղաքը Վաղիայի մէջ ։ 30,000 ունկի Վնպուրկ ։ 22,315 ունկի Բրեմստան շնդկաստան ։ և 4,003 ունկի Սաղաթօր Վարբարոսաց Վշխարհը ։

Կոէլթ Ուէսթըրն (Մեծ Բրիտանիա) կոչված շոգենաւը որ Մեղիայի մէջ Պրիսթօլի նաւահանգիստէն Վմերգա Նոր Խօրգ քաղաքը կը թայ ։ քիչ մը ատեն առաջ նորոգութեան համար մնացեր էր ։ Նորոգութենէն ետե 94 մըն հեռու տեղէն Պրիսթօլի իր նաւահանգիստը դառնալու տեսնը ։ նոյնչափ ծախան վից ժամին մէջը առաւ ։

1838 երորդ տարվան մէջը Վնտոնի մէջ հաշուով 5,000,000 թալէրի ապրանք կորստըվեցաւ կըրակէն ։

Մեղիայի մէջը պատահած վերջին փոթորիկին տեսնը այնչափ ծառեր իրենց արմատէն ելան ։ որ փայտին զինը հարիւրէն ութսուն վար իջաւ ։

Հիմակվան փոթորիկաներուն մէկը հաշու ըրեր է որ աշխարհի մէջ 718,000 Չինկանէ կայ ։

Տանըվեց տարի առաջ Վմերգայի մէջ Վշէլ ըսված քաղաքը մէկ անտառ մըն էր ։ ուր որ ուրիշ ձայն չէր լսվեր ։ հապա միայն վաղուն ջուրերուն կարկաշելը ։ հիմայ ամէն տարի 40,000 բնու բամպակ կը մանով և կը գործըվէ հոն ։

Վստորիայի կառավարութիւնը (Սթէստէ Վաւաւիւնայ) սպասելու ժամանակը հինգ կամ վեց օր իջեցուց ։

Խղճութիւն ։

Մէկ է ունենալ բարի խղճմտանք մը առանց բարի անտան ։ քան թէ բարի անուն մը առանց բարի խղճմտանքի ։